

6-7 Eylül olayları da onların üstüne yıkıldı

Komünistler yapmıştır, yakalayın!

Türkiye’de bir dönem her olumsuzluğun kaynağı olarak gösterilen yazar ve çizerler 1955’in 6-7 Eylül sonrasında da apar topar hapse atıldılar. Aziz Nesin’den Kemal Tahir’e, Refik Erduran’dan Hulusi Dosdoğru’ya kadar pek çok aydın 6-7 Eylül olaylarının ardından aylarca cezaevinde tutularak dönemin hedef saptırma politikasının kurbanı oldular.

KANSU ŞARMAN

Türkiye 1940’lardan itibaren farklı bir siyasi ortamın içinde bulundu kendini. Sol düşünceye sahip yazarlar, çizerler, gazeteciler, düşünürler potansiyel ‘halk düşmanı’ sayılıp iktidarı elinde tutanlar tarafından, içeriğine bakılmaksızın her siyasi olayda sorumlu ilan edildiler.

6-7 Eylül olayları da bu anlayışın en yoğun yaşandığı günlere denk geldi. Yaşanan toplumsal facianın hemen ardından gerçekleştirilen gözaltılar, olaylardan yine aynı kişilerin sorumlu tutulacağı habercisi oldu. Bu yazıda 6-7 Eylül olaylarından sonra gözaltına alınan aydınların olaylar sırasında ve gözaltına alındıktan sonra yaşadıkları olayları aktaracağız...

Önce Aziz Nesin’e kulak verelim:

“Saat kaçtı, belki 22.00, belki 23.00... Dışardaki uğultu, haykırışlar kesilmedi. İzmir Lokantası’nın camlı kapı kanadı birden arkaya çarparak açıldı. Elinde Türk bayrağı kendi rüz-

garından dalgalanarak gövdesine sarılan bir genç, fırtına gibi. Arkasında bir yığın karakalabalık. O karakalabalığın on-onbeşi içeri daldı gerisi sokakta. Önceki delikanlının bayrak sopasını tutan eli ilerde, öbür eli geride, arkasındakileri yönetiyor.

Aaa! aman hele durun, ben bu eli bayraklı yiğidi tanıyorum. 1944 yılında Sultanahmet Cezaevi’nde idim. Benim bulduğum koğuşa vermişlerdi onu. (...) Cezaevinden çıktıktan sonra ona bir iki kez rastlamıştım. İşsizdi. Onu son gördüğümde, ne iş yaptığını sorunca, adını unuttuğum Kıbrıs’la ilgili o derneğe üye olduğunu söylemişti (Kıbrıs Türktür Derneği). Bayraklı delikanlı izin verdikçe arkasındakiler İzmir Lokantası’na doluşuyorlardı. Otuz kırk kişiydiler, daha arkası doluydu. Ah o yığındaki insanlar, onlar nasıl insanlardı! Üstbaş bitik, saçbaşa dağınık, yakapaça yırtık, bağır-maktan sesleri kısık, haykırıyorlar:

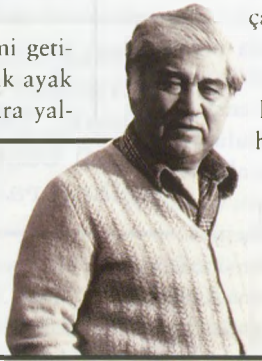
- Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır!

Adım adım ilerliyorlar. Masadakiler de kaçmıyorlar, sıvışıyorlar. Önce bir sağlarına bir sollarına, arkalarına bakıp eğilerek geri doğru koşuyorlar. Lokantanın sahibi arkadaki masalardan birine çıkmış, çerçevesi büyük bir Atatürk resmini iki eliyle önüne bir kalkan gibi tutmuştu. Bu kalkanın arkasına gizleniyor ve arada bir başını çerçevenin üstünden çıkararak ağlamaklı bir sesle yalvarıyordu. Burası Rum lokantası değildi. Yemin billah ediyordu. Bunu söyler söylemez kafasına birşey atacaklarmış gibi başını yine kalkanının ardına çekiyordu. (...)

Sizce büyük bir içkili lokantada kaç tane çerçevesi Atatürk resmi bulunabilir? Kestirin bakalım. İki, üç, dört...çıkın çıkın! Beni en çok orda şaşırtan şey, İzmir Lokantası'ndaki Atatürk resimlerinin çokluğu. Lokantanın sahibi kalkan olarak kullandığı büyük çerçevesi Atatürk resminin arkasına gizlenerek yanındaki garsonlarına,

- Çabuk Atatürk resmi getirin! diye seslenip yine ayak ayak ilerleyen kalabalığa yalvara yal-

**Aziz Nesin:
'Nöbetçi er
bağırđı: Ulan
Namık Gedik,
nerdesin ulan?'**

vara Türk, Müslüman ve Atatürkçü olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Garsonlar koşup bir Atatürk resmi daha getiriyorlardı. (...) Kendimizi bir dışarı attık ki aman hem de nasıl bir aman. Bizim içerde hiçbir şeyden habirimiz yokmuş. Dışarı ana baba günü. O zamana dek böyle Beyoğlu görmemiştim. Ondan sonra da dilerim görülmez. (...) Bizi attıkları askeri tutukevindeki hücrelerde altmış kişi vardı. Kemal Tahir, kardeşi Ratip, Doktor Hulusi Dosdoğru, Mus-

tafa Börklüce, Hasan İzzettin (Dinamo), Veli, Emin Sekun, Örfi, Fehmi ilk aklıma gelenler. Daha ilk gecedan ruh halim bozuldu burada. İkinci gece altımıza sermek için gazete almamıza izin verdiler. Çok eski tarihli gazetelerdi; çünkü gazete okumamız yasaktı. Ama kendi aramızda eğleniyorduk da. Tuvalete gitmek isteyen hücresinin kapısını vurarak nöbetçi eri çağırıyordu. Nöbetçi erlerden biri gelip kapıyı açıyor helaya götürüyor, hela kapısında bekliyor, işi biteni yeniden hücre sine kapıyordu. Erler hangi hücreden kimi aldıklarını akıllarında tutamadık-

ları için heladan dönenler kendi hücrelerine değil, başka bir arkadaşım hücre sine girip orda can sıkıntısından bir süre söyleştikten sonra, yine helaya giderek kendi hücre sine dönüyordu. Bu, yaşamımızdaki tek değişiklik, eğlenceydi ve biraz konuşup söyleşmenin dışında hiçbir amacı yoktu. Bazen nöbetçi erin canı sıkılıyor, birden gözetleme deliklerinden birinin kapağını açıyor ve içerideki başka bir hücredeyse hücre numarasını söyleyerek onu aramaya başlıyordu:

"Filan numaraa, ulan bu filan numara nereye gitti?"

Bir gün yine nöbetçi er bağır-maya başladı, hem bağırıyor hem de ağır sövüyordu: "Ulan bu sekiz numaradaki hayvan kim?"

6-7 Eylül olaylarının başso-rumlusu ve bizi buraya attıran İçişleri Bakanı Namık Gedik'ti. Aklıma bu geldi ve hücremden seslendim: "Sekiz numara Namık Gedik, Namık Gedik."

O zaman nöbetçi er bağıra bağıra dolaşmaya başladı: "Ulan Namık Gedik, nerdesin ulaaan."

Sövüp sayarak geziyordu. Hücrelerden de kakhahalar yükseliyordu. Birden cezaevi müdürü Binbaşı Muzaffer'in sesini duyduk. Ere bağırıyordu: "Ne diyorsun ulan, ne Namık Gedik'i, hangi Namık Gedik!"

Refik Erduran da kargaşayı şöyle anlatıyor:

"6 Eylül akşamı Sibel Gök-sel'le Şişli'de bir lokantada yemek yiyorduk. Daha sonra Boğaz'da Baltalimanı kıyısındaki bir lokale gitmeyi kararlaştırmıştık. Yemeğin orta yerinde bir şangırtı duyuldu. Lokantanın sahibi mi Rummuş, garsonlar arasında mı Rumlar bulunuyormuş; öyle bir nedenle ön cam indirilmişti. Sokaktan kalabalık gruplar geçiyordu avaz avaz sloganlar atarak. Lokantada tam bir panik başladı. (...) Bindik

**İstanbul'daki
6-7 Eylül
yağmalarına
güvenlik
güçlerinin
müdahale
etmemesi,
saldırıların
daha da
artmasına
neden olmuştu
(üstte)...
7 Eylül sabahı
İstiklal
Caddesinde,
yağma ve
talanın utanç
verici izleri
arasında,
insanlar çevreyi
seyrediyor
(sol sayfada).**

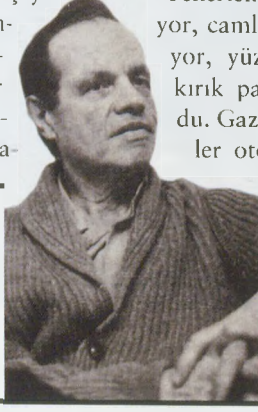
Chrysler'e, Beşiktaş'a indik. Yollar ana baba günü. Yolumuza kesmeye çalışan güruhlar, 'Bayrak bayrak' diye bağırıyor, durmayıp geçtiğimizi görünce öfkeyle yumruk sallıyor, arkamızdan taş ya da başka bir şey atıyorlardı. Ortaköy yolunda durmak zorunda kaldık. Önümüzde yoğun bir insan duvarı vardı. Çevremizi sarıveren, camlara ya-

lıklar atıyordu. Otomobili ya-vaşça ilerletmeyi denedim. Arkadan çepeçevre tutup kaldırdılar koskoca arabayı. 'Kalabalığın gücü' denilen şeyin ne olduğunu en açık seçik orada gördüm.

Tekerlekler boşuna dönüyor, camlarda delikler açılıyor, yüzümüze gözümüze kırık parçacıklar yağıyordu. Gaz kestim. Arkadakiler otomobili indirdiler.

Tekerlekler yere değer değmez gazladım. Fırladı araba. Sağa sola gövdeler savruldu. Çıkan tok sesler bugün de kulağımdadır.

Refik Erduran:
'En azından üç beş kişiyi öldürdüğümü sanıyordum'

alışan suratları unutamam. Ülkemizde böylesine kin ve zehir dolu it bolluğu olduğunu, daha önce söyleselelerdi inanmazdım.

Yanımdaki camı indirip birisiyle konuşmaya çalıştım:

- Ne var aslanım? Niye önümüze kestiniz?

- Bayrağın nerede?

- Kardeşim, her arabada, her zaman büyük bayrak bulunur mu?

Şakağıma bir kafa attı. Camı çabucak kapamaya çalıştım. Kapılar zaten kitliydi. Elini araya soktu, parmakları sıkışınca haykırdı. Sopalar ve taşlarla camları kırmaya başladılar. Sibel acı çığ-

Bir çelik duvara un çuvalları çarpıp gibiydi. Suratlarındaki gaddarlık dehşete dönüşüverdi. Kalabalık yarıldı, sıyrıldı.

En azından üç beş kişiyi öldürdüğümü sanıyordum. (Ertesi sabah tüm karışıklıklarda hiç kimsenin ölmemiş olduğu açıklanınca çok şaşıttım.)

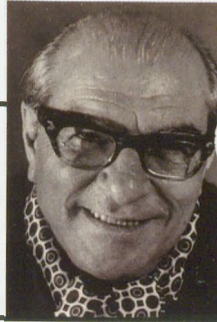
- Kore'de adam öldürmedik de burada ezdik! dedim Sibel'e."

Kemal Tahir ise cezaevinde Doktor Hulusi Dosdoğru'ya tedirginliği ni aktarıyor.

"Bak doktor! Bu tutuklanışı sakın daha öncekilerle ölçüp biçmeye kalkma. Onlarda, iyi kötü yine bir şeyler bahane edilerek içeri alınmıştı. Ama bu sefer, biz de, bizi buraya tıkanlar da kesinlikle biliyoruz ki, bu rezillikle bizim uzaktan yakından hiçbir ilişkimiz yok! Ve altı üstü yaş, karanlık hücrelere, çevre ile tüm ilişkimiz kesilmiş olarak tıkmış bulunuyoruz. Üzerimize dünyanın en rezil suçu yıkılmak isteniyor. Bu gözü dönmüş zibidi takımı, böylece bizi sorgusuz sualsiz köprü başlarında her an sallandırabilir. Durum o durumdur. Ancak, görüldüğü kadarı ile olayların çapı öylesine büyüdü ki, bu genişlikte organize bir

saldırıyor, memlekette her an kökünü kazıdıklarını iddia ettikleri ve bu suretle belli yerlerden para aldıkları çevrelere, "komünistler yaptı" diye nasıl yutturacaklar? Saldırı Rum mezarlarına, din görevlilerine dek uzandığına göre, Hıristiyanlık alemi ve haçlıların torunları bu yalanı yutmaz. Ama, yine de Demokles'in kılıcı her an inmek üzere ense kökümüze. Çok kritik bir ölüm kalım sürecindeyiz. Madalyonun öteki yanını çevirirsen, bu ölüm kalım tüneline iradesi dışında sokulmuş bizleri görüyorsun. Eminim, hiçbirimiz, üzerimize yıkılmak istenen suçun oluşumunun, çapının, tezgahlanışının hâlâ pek farkında değiliz. Sanki biz bu ülkede yaşamıyormuşuz gibi, toplumsal gerçeklerimizle öylesine ters düşmüşüz ki, hayatımız baştan sona sürprizlerle karşılaşmakla geçiyor. Üstelik, istesek de, istemesek de, layık olsak da olmasak da bir de kocaman bir poli-

Kemal Tahir:
'Sorgusuz sualsiz, bizi köprü başlarında sallandırabilirler'

tik nosyon yüklenmişiz. Fişlenmişiz. Ama, işe bak ki, bizler bu fişliliğin bile bilincine varabilmemiş değiliz."

Dr. Hulusi Dosdoğru ilk sorgusunda başına gelenleri anlatıyor:

"Sorgu sırası bana geldiğinde, iki silahlı nöbetçi arasında Harbiye Merkez Binası'na götürüldüm ve eski sınıftan bozma bir salona alındım. Önünde, yeşil çuha örtülü bir masa bulunan genç bir üsteğmen (adı Oktay'dı sanıyorum) beni karşısına alıp sorguya başladı. Masanın kenarında bir daktilo makinesi, başında da yazıcı bir er zabıt duruyordu. Önce hüviyetimi saptadı.

6 Eylül günü ve gecesi, gösterilerden yağma hareketine dönüşen olaylar boyunca, bir bayrak çalgınlığı yaşanmış, saldırganlar her yere bayrak asılmasını istemişlerdi... Ve 7 Eylül sabahı Galatasaray'daki dört yol ağzının hali (sağ sayfada).

Sabıkamı sordu:

- Politik inancın nedir?
- Politik inancım sosyalizmdir.
- Canım şimdi kelime oyununa girmeyelim. Ha sosyalizm, ha komünizm? Hepsi bir kapıya çıkar.
- Yürürlükteki ceza

Dr. Hulusi Dosdoğru: 'Sorgu yargıcı yine sinirlenmeye başlamıştı'

kanunumuzun konu ile ilgili 141, 142. maddeleri bu ikisini birbirinden ayırmış. Komünizmde proletarya diktatoryası var. Sosyalizmde yok. Biri zora dayanıyor, öbürü parlamenter demokratik seçim yolu ile iktidarı öneriyor.

- Marksist misin?
- Evet..

- Hah şöyle... (Bu karşılığa pek sevinen sorgu yargıcı ellerini ovuşturarak) Yaz bakalım! Sana soruldu. Marksist olduğunu söyledi. -Devam edelim- Birinci Enternasyonel'in kuruluşunda meşhur Komünist Manifesto'yu kim kaleme aldı?

- Karl Marks.
- Üsteğmen yazıcıya:
- Yazdın mı?
- Yazdım üsteğmenim.
- Öyleyse Marksist olduğunu

daha önce kabul ettiğine ve ardından da Komünist Manifesto'yu Marks'ın yazdığını söylediğine göre, demek ki sen de komünistsin.

- Ama bu hileli mantık oyununuza gerçeğe uymuyor ki... Fransız Sosyalist Parti Başkanı Leon Blum, Marks'ın Komünist Manifesto'sunu Fransızcaya kendisi çevirip yayımlamıştır. Fransız

Sosyalist Partisi, İngiliz İşçi Partisi, İtalyan Sosyalist Partisi, birçok Avrupa memleketlerinin sosyalist partileri Marksist olduklarını sık sık tekrarlamaktadırlar. Ama bunların hiçbiri komünist partisi değildir. Tabii üyeleri de komünist değildir. Yine Batının demokratik ülkelerinde ayrıca legal komünist partileri vardır. Eğer bu ikisi aynı olsaydı, ileri demokratik Batı ülkelerinde, ayrı ayrı adlar altında toplanma gereği duymazlardı. Bu söylediklerimin de aynen zapta geçmesini istiyorum.

Sorgu yargıcı yine sinirlenmeye başlamıştı. Yazıcıya döndü ve şunları söyledi:

- Makineden çıkar yazdıklarınızı yeni bir kağıt geçir. Eski kağıttaki hüviyet tesbitiyle ilgili yerleri kağıda yaz..."

Gözaltına alınan fişliler

1955 yılındaki 6-7 Eylül olaylarının hemen ertesinde tutuklanan 45 kişinin adları, aşağıda sıralanmıştır. Bu liste o günden bugüne, 'Komünist Fişli Listesi' ya da '45'lik Fişli Liste' diye anılır.

- Dr. M. Hulusi Dosdoğru
  - Dr. Müeyyet Boratav
  - Dr. Can Boratav
  - Dr. Nihat Sargın
  - Kimyager İsmet Selimoğlu
  - Romancı Kemal Tahir
  - Şoför Ratip Tahir (Kemal Tahir'in kardeşi)
  - Tornacı Emin Sekun
  - Tabelacı Ziya Tüzmen
  - Tüccar Kürt Örfi
  - Eski tütün işçisi Remzi
  - Yazar Aziz Nesin
  - Tornacı Süleyman
  - Tıbbiyeli Muzaffer Kolçak (Uzun Muzaffer)
  - Katip Hadi Malkoç
  - Avukat Faik Muzaffer Amaç
  - Pazarcı Hamdi Şamilov
  - Kitapçı Aslan Kaynaradağ
  - Muhasebeci İsmail
  - Yazar, eleştirmen Asım Bezirci
  - (Romancı Sabahattin Ali'nin öldürülmesine adı karışan) Ali Ertekin
  - Berber Hasan
  - Koltukçu Recep Yelkenkaya
  - Köseleci Ahmet Fırıncı
  - Boyacı, badanacı Medet
  - Şair, yazar Hasan İzzettin Dinamo
  - Üniversite öğrencisi Veli
  - Mimar İlhan Berktaş
  - Terzi Fahri
  - Kunduracı Selahaddin (Efe)
  - Tütün işçisi Haydar
  - Üniversite öğrencisi Veysel
  - Tahsin Güzel
  - Esnaf Hasan Kaşaracı
  - Tütün işçisi, sendikacı Fehmi Kurucu
  - Gülcü, bahçıvan
  - Mustafa Börklüce (Sarı Mustafa).
- Telaşla, 45'lik fişli listeyi doldurmak için listeye kattıkları, olaydan aylarca önce ölmüş olanlardan saptanabilenlerin adları da şöyledir:
- Ahçı Kadri, eski tütün işçisi, ahçı
  - Celal Benneci, eski teyareci, bakkal
  - Prof. Hilmi Ziya Ülken'in kayınçosu
  - Olaylar sırasında Doğu'da askerlik görevini yapan bir tütün işçisi.
- Liste ele geçmediği için, 45'i dolduran ölü ya da diri öteki adlar belirlenememiştir.

